

In the article the considered factors which worsen the state of environment round stock-raising complexes. A basic problem is wrong storage and absence of processing of pus, he is simply thrown out on the fields, contaminating soils pathogenic microorganisms. A decision of this for our country issue of the day by the modern methods of biotechnology is expedient, both from point of improvement of the state of environment and from point of receipt of alternative power medium – biogas.

Одержано 31.05.11

УДК 504.06.:628.5

В.В. Ліновіченко, магістр.гр. ОМ-06, В.Г. Мартиненко, ст. викл.

Кіровоградський національний технічний університет

Охорона і інтродукція дикорослих лікарських рослин Кіровоградщини

Наведені відомості про рідкісні та зникаючі рослини Кіровоградщини, в тому числі про види, занесені до Червоної книги України. Для кожного виду дано характеристику, яка включає відомості про місцезнаходження, ареал, життєву форму, еколого – ценотичну приуроченість
рідкісні види, зникаючі рослини

Сфера виробництва лікарських рослин є одним із елементів, що забезпечують національну безпеку і державні інтереси . Вона безпосередньо залежить від стану і розвитку лікарського рослинництва країни. Покращання забезпечення галузей охорони здоров'я і населення лікарськими засобами знаходиться у прямій залежності від рівня розвитку і стану вітчизняної виробничої бази лікарського рослинництва.

Промислові заготовки дикорослих лікарських рослин проводять у всіх областях України. Найбільшу кількість заготовляють в Поліссі, Карпатах, Лісостепу , Степу і Придніпров'ї і Криму, менше в Одеській, Миколаївській, Запорізькій, Луганській, Донецькій областях .

Основними заготівельниками, як по кількості так і по асортименту, є Головне аптечне управління Міністерства охорони здоров'я та лісове господарство. Щорічно заготовлюється більше 50 видів лікарських рослин, з яких 15 видів-на експорт.

Зараз зменшилися заготівля сировини рослин, які стають рідкісними (алтей лікарський, татарське зілля болотяне, барвінок малий, валеріана лікарська, девясил високий, горицвіт весняний). Із них алтей і валеріана введені в промислову культуру. Заготівлю астрагалу шерстисто квіткового, баранця звичайного, дурману звичайного припинено. Розробляється агротехніка промислового вирощування астрагалу .

Майже усі лікарські рослини зростають на ділянках з природним рослинним покривом (за виключенням сміттєвих), тому запаси сировини і пов'язані з ними можливості промислових заготовок більші там, де збереглися значні площі природних лісів, лук, боліт, степових схилів.

За розташуваннями і запасом сировини 145 видів дикоростучих лікарських рослин можна розділити на 4 групи: I-широко поширені, зустрічаються в усіх або майже в усіх зонах і регіонах, з великими або значними запасами сировини - 27 видів; II - зустрічаються лише в деяких зонах і регіонах, зі значними, а деякі невеликими запасами сировини - 50 видів; III - локальні з обмеженим поширенням, з невеликими запасами сировини або без них - 34 види; IV- занесені в «Червону книгу України».

Запаси дикорослих лікарських рослин окремих зон і регіонів України наведені у табл.1.

Таблиця 1 - Запаси дикорослих лікарських рослин окремих зон і регіонів України

Назва	Зона			Регіони	
	Полісся	Лісостеп	Степ	Карпати	Крим
Широко поширені					
Глід	в	в	в	в	в
Бузина чорна	с	в	с	с	с
Горець перечний	в	в	с	в	с
Горець попечуйний	в	в	с	в	с
Горець пташиний	в	в	с	в	с
Донник лікарський	в	в	с	в	с
Дуб звичайний	в	в	с	в	с
Жостер слабильний	с	в	в	в	в
Кропива дводомна	в	в	с	в	с
Липа серцелисна	с	в	н	в	в
Лопух великий	в	в	с	в	с
Мати й мачуха	в	в	с	в	с
Кульбаба лікарська	с	в	в	в	с
Грицики	в	в	в	с	с
Пижмо звичайне	с	в	в	с	с
Подорожник великий	с	в	с	с	с
Подорожник ланцетний	с	в	в	с	с
Полин гіркий	н	в	в	н	н
Полин звичайний	в	в	с	в	с
Собача кропива пятилопатева	в	в	с	в	с
Пирій повзучий	с	в	в	н	н
Сосна звичайна	в	в	н	н	н
Деревій звичайний	в	в	в	с	с
Цикорій звичайний	в	в	в	с	с
Черeda трироздільна	в	в	с	в	с
Шипшина	в	в	в	в	в
Щавель кінський	в	в	с	с	н
Всього в	17	27	12	15	5
с	9	-	13	9	18
н	1	-	2	3	4
о	-	-	-	-	=

б-велике(більше 10т); в-середнє(від 1 до 10т); н- невелике (до 1ц); о-запасів немає, але рослини зустрічаються; - рослини не зустрічаються

Таблиця 2 - Запаси сировини дикорослих лікарських рослин по зонам і регіонам (кількість видів)

Запаси	Зона			Регіони	
	Полісся	Лісостеп	Степ	Карпати	Крим
Великі	46	46	17	32	9
Середні	31	29	26	32	31
Невеликі	12	19	24	25	28
Запасів немає , але рослини зустрічаються	5	5	8	7	2
Рослини не зустрічаються	17	12	38	15	41

Таблиця 3 - Поширення дикоростучих лікарських рослин по основним місцям зростання (кількість видів)

Місце зростання	Група			Всього
Ліса, галявини, кущі	8	31	12	51
Степові схили, галявини, піщані і кам'яністі степи	3	12	5	20
Луки суходільні, гірські	9	6	5	20
Болота заплавні, другорядні річкові тераси, водорозділи	3	14	6	23
Річки, озера і інші водойми	-	2	-	2
Сміттєві(рудеральні, сегетальні)	11	9	-	20

В зв'язку з різноманітним видовим складом і великими запасами сировини багатьох видів дикорослих лікарських рослин Україна є основним центром промислових заготівель лікарської сировини. Внаслідок великих і частих заготовок окремих видів цінних лікарських рослин, будівництва водосховищ, висушування боліт, випасання худоби, зменшення площ природних лісів, лук і схилів, запаси сировини зменшуються. В різних зонах і регіонах України не тільки неоднакове багатство лікарських рослин по видовому складу і запасам сировини, але різні причини зменшення їх чисельності і повинні бути різними шляхи і способи їх охорони. Науково обгрунтована охорона дикорослих лікарських рослин на екологічних принципах може бути тільки комплексною із взаємопов'язаних систем заходів.

Необхідне перспективне і щорічне планування не тільки розмірів, але і районів заготівлі лікарської рослинної сировини, в першу чергу видів з недостатніми або зменшеними запасами. Планування повинно проводитися на підставі дослідження запасів і картування місць зростання.

Адміністративні заходи повинні передбачити організацію заповідників і заказників, в першу чергу для видів зі зменшеними запасами сировини. Законодавством частина видів дикорослих лікарських рослин взята під охорону держави, в основному види з майже зниклими запасами сировини або без них. В Червону книгу України занесені 18 видів лікарських рослин. В ряді областей взяті під індивідуальну охорону найбільш цінні і рідкісні види місцевої флори, в тому числі лікарські.

Необхідно розяснювати широким верствам населення цінність лікарських рослин для медицини, шкоду самолікування ними, необхідність охорони лікарської сировини як суспільного багатства. Для цього потрібно створювати спеціальні фільми про значення і роль лікарських рослин, правильно організовувати їх заготівлю, раціонально збирати лікарську сировину, організовувати виставки, лекторії, школи знання про природу.

Важливе місце посідають дослідницькі способи охорони. Це підрахунок видового складу, визначення запасів сировини, картування основних заростей і масивів найважливіших лікарських рослин, в першу чергу рідкісних, особливо зі зменшеними запасами сировини і необхідних у великих кількостях. Необхідно вивчити динаміку вмісту біологічно активних речовин в рослинах найголовніших видів для встановлення популяцій з найбільшим вмістом цих речовин для використання їх при інтродукції і наступного введення в промислову культуру. Такі роботи частково проводяться ботанічними садами, педагогічними і сільськогосподарськими інститутами, академією наук України, Кримською станцією науково-дослідницького інституту лікарських рослин.

Окультурювання кращих заростей і масивів з великими промисловими запасами сировини найважливіших лікарських рослин проводять шляхом видалення

конкуруючих видів, підсіву і підсадки, боротьби з хворобами і шкідниками. Практичне значення має посів і посадка видів з недостатніми запасами сировини в природі в полязахисних смугах, прибалкових і прияружних насадженнях, штучних лісах, лісопарках, парках. Із деревинних і куцистих лікарських рослин (в основному це види з великими запасами сировини) найбільш важливі посадки липи серцелистої, дуба звичайного, берези повислої, горобини звичайної, бузини чорної, барбарису звичайного, жостера слабильного, калини звичайної, крушини ламкої, малини звичайної, смородини чорної, глоду, шипшини, а із трав'янистих - душиці звичайної, звіробою продірявленого, конвалії травневої, валеріани, алтею лікарського, девясилу високого, чистотілу великого, кропиви дводомної. Цим шляхом можна не тільки зберігати, але і збільшувати запаси сировини багатьох видів цінних лікарських рослин, в тому числі не тільки української флори, але і інших (горобини чорноплідної, обліпихи, лимонника китайського, елеутерокока).

В роботах по збагаченню лікарськими рослинами різних насаджень можлива широка участь не тільки лісництв, а також учнів, студентів, пенсіонерів, любителів природи. Найбільш цінні і рідкісні види дикоростучих лікарських рослин необхідно вводити в промислову культуру(астрагал шерстисто квітковий, горець жовтий, горицвіт весняний, безсмертник піщаний, барвінок малий Вирощувати більш цінні і рідкісні лікарські рослини необхідно на учбово-дослідницьких ділянках, садибах аптек, лікарень, любителів природи - на індивідуальних присадибних ділянках.

Раціональне ведення заготовок, дотримання встановлених способів і строків збору сировини, має велике значення для збереження запасів лікарських рослин на необхідному рівні.

Список літератури

1. Шишкова, И.А. Эффективность возделывания лекарственных растений в зависимости от территориальных свойств земли [Текст] / И.А. Шишкова // Землеустройство, кадастр и мониторинг земель. – М.: Просвещение, 2007. - № 5 – С. 32-34.
2. Шишкова, И.А. Актуальные проблемы развития сельскохозяйственных предприятий по выращиванию лекарственных и ароматических растений в рыночной экономике / И.А. Шишкова // Социально-экономические проблемы развития предприятий и регионов: сб. ст. V Международной научно-практической конференции. – Пенза.: АНОО «Приволжский Дом знаний», 2007. – С. 215-217.

Одержано 31.05.11